

แผนผังวัดสองพี่น้อง เมืองสรรคบุรี : รูปแบบผสมระหว่างศิลปะอยุธยาและสุโขทัย*

Plan of Wat Songpeenong Sanburi : The Ayudhaya and the Sukhothai combined art

อโนชา ทับทิม (Anocha Tubtim)**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบศิลปกรรมภายในวัดสองพี่น้อง อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท โดยทำการศึกษาวิเคราะห์งานศิลปกรรมที่พบในปัจจุบัน ร่วมกับข้อมูลหลักฐานใหม่ที่ได้จากการขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดีของกรมศิลปากร ในปี พ.ศ.2554 และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่อศึกษาศิลปกรรมวัดสองพี่น้องอย่างรอบด้านมากขึ้น

จากการศึกษาสรุปได้ว่า วัดสองพี่น้อง มีปรากฏประธานและแผนผังแบบอยุธยาตอนต้น ซึ่งรับรูปแบบมาจากปรากฏในเมืองลพบุรีและปรากฏในราชธานีกรุงศรีอยุธยา แต่แผนผังได้ผสมระบบการสร้างเจดีย์บริวารและระเบียงคดแบบสุโขทัยเข้าไว้ด้วย สามารถกำหนดอายุศิลปกรรมวัดสองพี่น้องได้ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กระแสวัฒนธรรมสุโขทัยและอยุธยาได้ผสมผสานเข้าด้วยกันแล้ว สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองสรรคบุรีที่เคยเป็นเมืองลูกหลวงสำคัญในสมัยอยุธยาตอนต้น ในยุคนี้จึงเกิดการสร้างวัดวาอารามหลายแห่งรวมทั้งวัดสองพี่น้องแห่งนี้ด้วย

คำสำคัญ : วัดสองพี่น้อง/สรรคบุรี

Abstract

The purpose of this study about Wat Songpeenong, Sanburi district in Chainat province. Through analyzing not only works of art and The Fine Arts Department's new archaeological data of excavation site in year 2011 but also studying from historical data to inform Wat Songpeenong's work of art clearly.

* บทความนี้ปรับปรุงเนื้อหาบางส่วนมาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “วัดสองพี่น้อง เมืองสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท : การวิเคราะห์หลักฐานทางศิลปกรรมร่วมกับข้อมูลใหม่ทางโบราณคดี” ตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

This article is adapted from “Wat songpeenong Sanburi, Chainat province : analysis of art and archaeological data” a thesis submitted in partial fulfillment of requirements for the degree master of arts program in art history. Department of art history, graduate school, Silpakorn university.

** นักศึกษาระดับปริญญาโทบริหารศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร โทร. 089-938-6800 e-mail : anocha152@gmail.com อาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร

Student in art history program, department of art history, graduate school, Silpakorn university. Phone number 089-938-6800 e-mail : anocha152@gmail.com. Thesis advisor : Asst. Prof. Prabhassara Chuvichuan, Ph.D.

The results of this study showed that the main construction of Wat Songpeenong ; the Prang and the main plan, had constructed in early Ayudhaya period because of this influences not only accepted the art form of the main constructor from Prang in Lopburi and Ayudhaya kingdom but also mixed the smaller chedi system ; cornered chedi and side chedi, and the cloister influenced from Sukhothai period. Therefor the age estimation of Wat Songpeenong was in early Ayudhaya period around mid 20th B.E. when the time of Sukhothai cultural trend mixed with Ayudhaya cultural trend already, conformed with the important buffer town in early Ayudhaya period as Sanburi's historical story. So there were many religious places built in this period of time including Wat Songpeenong.

Keyword : Wat Songpeenong/Sanburi

บทนำ

วัดสองพี่น้อง ตั้งอยู่ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ไม่มีประวัติการสร้างที่แน่ชัด มีเพียงหลักฐานที่กล่าวถึงเมืองสรรคบุรีในศิลาจารึกหลักที่ 1 สุโขทัย ระบุชื่อเมือง “แพรก” (กรมศิลปากร, 2527: 20) เป็นหัวเมืองทางใต้ที่สำคัญของกรุงสุโขทัยมาก่อน เมื่อกรุงศรีอยุธยาเรืองอำนาจขึ้นจึงสามารถยึดครองหรือผนวกเมืองสรรคบุรีให้มาอยู่ในปกครองของกรุงศรีอยุธยาในฐานะเมืองหน้าด่านหรือเมืองลูกหลวงที่สำคัญในสมัยอยุธยาตอนต้น จึงมีชื่อกล่าวถึงเมืองแพรกศรีราชา ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้เจ้ายี่พระยาเสด็จไปครอง (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี, 2542: 218) มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงที่มีความสำคัญรองลงมาจากเมืองสุพรรณบุรี

วัดสองพี่น้องมีปราสาทเป็นประธานของวัด มีฐานเพริยสูงเกือบครึ่งหนึ่งขององค์ปราสาท แต่พังทลายไปมาก เรือนธาตุเริ่มเอนสอบ มีมุมประธานขนาดใหญ่ มีคูหาทางเข้าด้านทิศตะวันออก ไม่มีตรึมหรือมุขทางเข้าแบบเดียวกับปราสาทในอยุธยาแล้ว อีก 3 ด้านที่เหลือเป็นจระนำประดับพระพุทธรูปปูนปั้น ปัจจุบันเหลือเพียงพระพุทธรูปในจระนำทิศตะวันตก มีพุทธลักษณะแบบอู่ทองรุ่นที่ 2 และจากภาพถ่ายเก่าพบว่าจระนำด้านทิศใต้เคยมีพระพุทธรูปลีลาปูนปั้นประดับอยู่ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปะสุโขทัย นอกจากนี้บริเวณเรือนธาตุยังมีปูนปั้นลายกรวยเชิงและเฟืองอุบะที่มีพัฒนาการของชั้นประดับลายเทียบเคียงได้กับเจดีย์ประจำมุมทรงปราสาทหอดวัดพระราม อยุธยา ส่วนยอดปราสาทเพริยสูง ประกอบด้วยชั้นซ้อน 5-6 ชั้น สามารถกำหนดอายุจากรูปแบบศิลปกรรมองค์ปราสาทได้ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20 จัดอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้น

ภาพที่ 1 (ซ้าย) ปราสาทประธาน วัดสองพี่น้องหลังการบูรณะ ถ่ายจากทิศตะวันออกเฉียงใต้

ภาพที่ 2 (ขวา) ภาพถ่ายเก่าพระพุทธรูปปูนปั้นประดับหน้าบันทิศตะวันตก ปราสาทประธานวัดสองพี่น้อง
(ประยูร อุสุชาภา, 2541: 162-163)

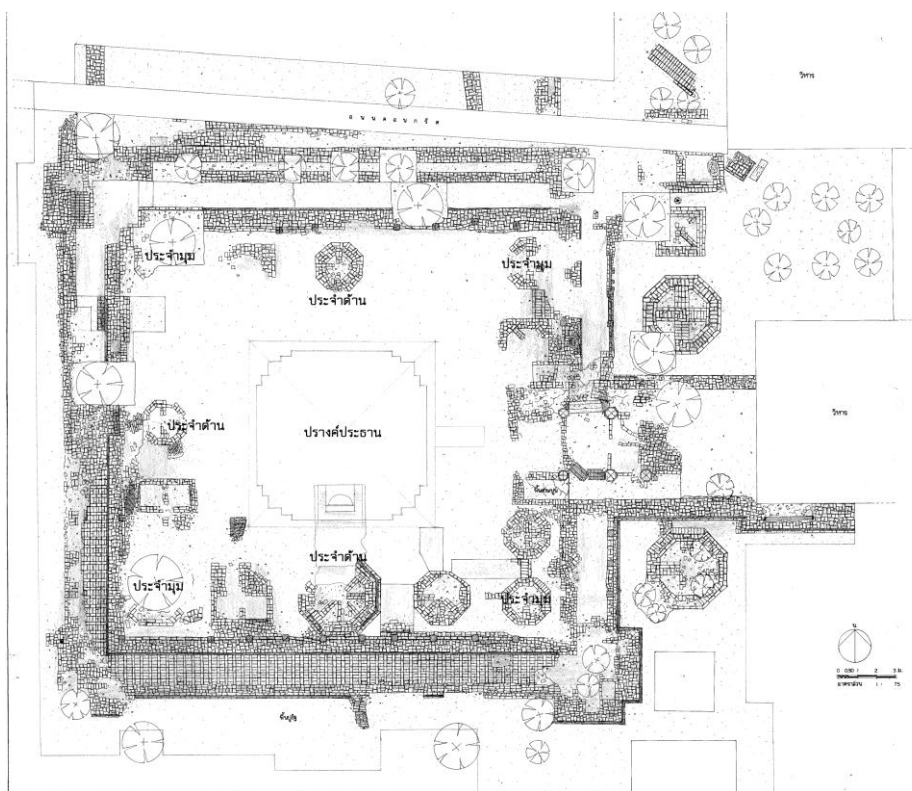
จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า ปราสาทวัดสองพี่น้องยังเหลือหลักฐานประเภทพระพุทธรูปและลวดลายปูนปั้นที่สามารถใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบลวดลายและกำหนดอายุได้แน่ชัด และพระพุทธรูปลีลาแบบสุโขทัยยังทำให้เห็นอิทธิพลศิลปะอื่นๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลในด้านงานช่าง ประกอบกับข้อมูลเอกสารประวัติศาสตร์ทำให้เจดีย์องค์นี้ไม่มีปัญหาเรื่องการกำหนดอายุ แต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่มีการศึกษาที่สมบูรณ์ทั้งวัด เนื่องด้วยหลักฐานต่างๆ นั้นจมอยู่ใต้พื้นดิน เมื่อกรมศิลปากร โดยสำนักศิลปากรที่ 4 ลพบุรี ได้จัดทำโครงการบูรณะวัดสองพี่น้องแห่งนี้ในปีงบประมาณ 2554 โดยทำการขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดี จึงพบหลักฐานจากชั้นดิน ชากฐานอาคารและเจดีย์จำนวนมาก รวมถึงงานปูนปั้นประดับมากมาย ทำให้องค์ความรู้ในการศึกษาวัดสองพี่น้องมีมากขึ้น จึงควรนำมาสืบค้นร่วมกับข้อมูลที่เคยศึกษามาก่อนนี้อีกครั้งหนึ่ง เพื่อรวบรวมและศึกษาข้อมูลศิลปกรรมวัดสองพี่น้องทั้งหมดที่มีในปัจจุบัน

โดยในบทความนี้ขอยกตัวอย่างการศึกษาแผนผังของวัดสองพี่น้อง ซึ่งมีรูปแบบสำคัญที่แสดงการผสมผสานกันระหว่างรูปแบบแผนผังศิลปะสุโขทัยและอยุธยา

แผนผังวัดสองพี่น้อง

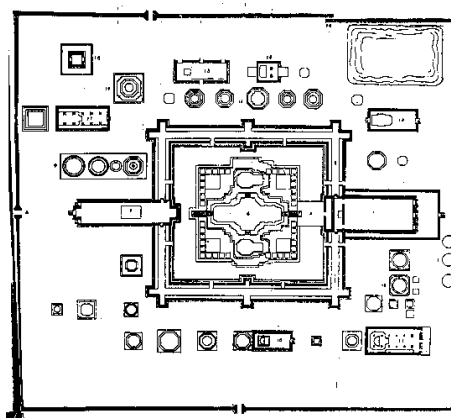
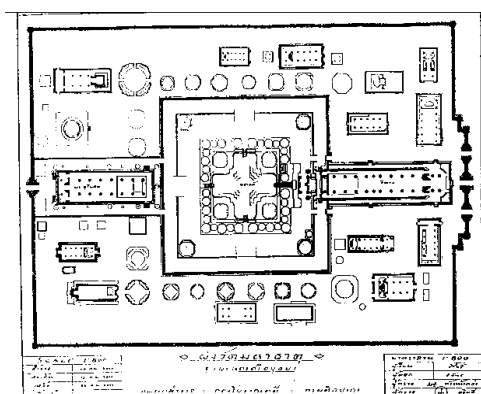
แผนผังวัดสองพี่น้องที่ปรากฏหลังการขุดแต่ง (แผนผังที่ 1) มีองค์ปรางค์เป็นประธานของวัด ตั้งอยู่กึ่งกลางบนฐานไพที ล้อมรอบด้วยเจดีย์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานไพทีเดียวกัน 13 องค์ ทั้งหมดล้อมรอบด้วยแนวระเบียงคด ด้านหน้าปรางค์ประธานคือทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งของอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยทำอาคารยื่นล้ำเข้ามาในแนวระเบียงคด แม้เหลือหลักฐานเพียงซากฐานอาคาร แต่ตำแหน่งที่ตั้งก็สามารถสันนิษฐานได้ว่าควรเป็นวิหารซึ่งปรากฏในวัดที่สร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น ทั้งหมดนี้เป็นแผนผังแกนหลักของวัด

ส่วนด้านนอกแนวระเบียงคดด้านทิศตะวันออกมีซากฐานเจดีย์ 5 องค์ และมีเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่ผ่านการบูรณะแล้วอีกองค์หนึ่ง ทั้งหมดวางตัวในแนวเหนือใต้ จากการขุดแต่งพบแท่นเสมาและใบเสมาตั้งอยู่ในทางทิศเหนือของวิหาร ซึ่งใบเสมาดังกล่าวคงถูกเคลื่อนย้ายมาในคราวใดคราวหนึ่ง ส่วนฐานอุโบสถยังไม่พบจากการขุดแต่งในครั้งนี้ ซึ่งต้องขยายขอบเขตพื้นที่การขุดแต่งในอนาคตต่อไป ในที่นี้จึงไม่อาจทราบที่ตั้งและรูปแบบของอุโบสถได้

แผนผังที่ 1 แผนผังวัดสองพี่น้อง เมืองสรรคบุรี (กรมศิลปากร, 2554: 127)

การศึกษาแผนผังต้องพิจารณาร่วมกัน 2 ส่วน คือ แผนผังแกนหลัก และแผนผังของระบบเจดีย์บริวาร แผนผังแกนหลักของวัดคือ การสร้างปรางค์เป็นประธาน ล้อมรอบด้วยระเบียงคด ด้านหน้ามีวิหารซึ่งทำวิหารยื่นล้ำเข้ามาในระเบียงคด ระเบียนแผนผังเช่นนี้เป็นลักษณะเด่นของผังวัดในสมัยอยุธยาตอนต้น อันสืบเนื่องมาจากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี และวัดในราชธานีกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ วัดพุทไธสวรรย์ วัดพระมหาธาตุ อุทยาน (แผนผังที่ 2) วัดพระราม (แผนผังที่ 3) วัดราชบูรณะ เป็นต้น

แผนผังที่ 2 (ซ้าย) แผนผังวัดมหาธาตุ อโยธยา (กรมศิลปากร, 2511: 76)

แผนผังที่ 3 (ขวา) แผนผังวัดพระราม อโยธยา (กรมศิลปากร, 2511: 52)

ลักษณะที่ต้องพิจารณาคือ วัดสองพี่น้องมีระบบการสร้างเจดีย์บริวาร คือ เจดีย์ประจำมุม - ประจำด้าน และเจดีย์แทรก โดยที่เจดีย์บริวารเหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานไพทีเดียวกับปรางค์ประธาน มีเจดีย์ประจำมุมทั้งสิ้น 4 องค์ เจดีย์ประจำด้าน 3 องค์ ด้านทิศตะวันออกไม่มีเจดีย์ประจำด้านเนื่องจากถูกแทนที่ด้วยท้าววิหารที่ยื่นล้ำเข้ามา และมีเจดีย์ที่สร้างแทรกอยู่ระหว่างเจดีย์ประจำมุม - ประจำด้านอีก 6 องค์ รวมทั้งหมด 13 องค์

จากการตรวจสอบระบบของเจดีย์บริวารวัดสองพี่น้อง พบว่ามีรูปแบบใกล้เคียงกับระบบเจดีย์บริวารในศิลปะสุโขทัยมาก ซึ่งพัฒนาการของการสร้างเจดีย์บริวารในสุโขทัย เริ่มที่วัดมหาธาตุ สุโขทัย (แผนผังที่ 4) มีเจดีย์ประจำมุม 4 องค์ ประจำด้าน 4 องค์ รวมเป็น 8 องค์ และยังไม่มียอดของเจดีย์แทรก แต่เจดีย์แทรกจะเริ่มปรากฏที่เจดีย์หมายเลข 17 วัดมหาธาตุ สุโขทัย (แผนผังที่ 5) โดยยังมีเจดีย์ประจำทิศ - ประจำด้าน 8 องค์ แต่เริ่มมีเจดีย์ขนาดเล็กกว่าแทรกอยู่ระหว่างเจดีย์ประจำมุม - ประจำด้านอีก 8 องค์ รวมทั้งหมด 16 องค์ และจะพัฒนารูปแบบต่อมาที่เจดีย์หมายเลข 16 วัดมหาธาตุ สุโขทัย (เจดีย์ห้ายอด) (แผนผังที่ 6) ซึ่งเจดีย์แทรกมีขนาดใหญ่เท่ากับเจดีย์ประจำมุม - ประจำด้านแล้ว แต่เจดีย์ที่ตั้งอยู่ด้านหน้ากลับหายไป 3 องค์ เพราะถูกแทนที่ด้วยท้าววิหารที่ตั้งติดกับเจดีย์ประธาน จึงเหลือเจดีย์บริวารเพียง 13 องค์

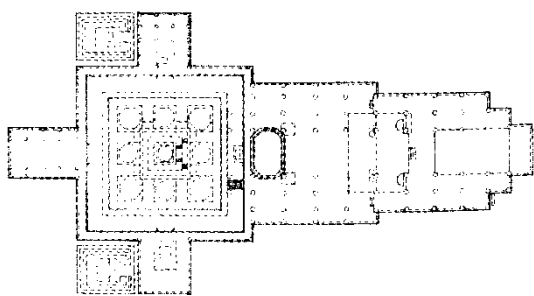
เช่นเดียวกับวัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชนาลัย (แผนผังที่ 7) มีพัฒนาการเช่นเดียวกับเจดีย์หมายเลข 16 แต่ขนาดของเจดีย์ประจำมุมและประจำด้านยังมีขนาดใหญ่กว่าเจดีย์แทรก และเจดีย์วัดสวนแก้วอุทยานน้อยมีเจดีย์บริวารล้อมรอบ 13 องค์ ด้านหน้าหายไปเพราะฐานวิหารตั้งประชิดเจดีย์ประธานเช่นเดียวกับเจดีย์หมายเลข 16 วัดมหาธาตุ สุโขทัย เจดีย์บริวารของวัดในสุโขทัยที่กล่าวถึงมาทั้งหมดนี้มีแบบแผนและคติการสร้างในแบบเดียวกัน รวมทั้งมีเจดีย์ประธานเป็นทรงยอดดอกบัวตูมและมีเจดีย์ทรงปราสาท โดยเฉพาะทรงปราสาทห้ายอดและปราสาทยอดแบบสุโขทัยเป็นบริวารเสมอ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551: 106)

ในสมัยอยุธยา การสร้างเจดีย์บริวารนิยมอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้น โดยเฉพาะวัดขนาดใหญ่ในราชธานี อาจเริ่มแรกที่วัดมหาธาตุ อโยธยา (พ.ศ.1917) ซึ่งมีปรางค์ประจำมุมทั้งสิ้น 5 องค์ น่าจะมีที่มาจากการสร้างปราสาท 5

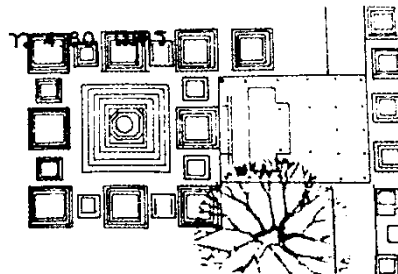
ยอดในศิลปะเขมร และมีเจดีย์ทรงปราสาทยอดตั้งเรียงรายอยู่โดยรอบอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเจดีย์ทรงนี้จะมียอดเป็นเจดีย์ประจํามุมอย่างเด่นชัดที่วัดพระราม (พ.ศ.1912) ซึ่งเป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยและล้านนา พร้อมทั้งปรากฏพระพุทธรูปลีลาแบบสุโขทัยในพระนาถของเจดีย์เหล่านี้ด้วย เชื่อว่าคงได้รับอิทธิพลของการสร้างเจดีย์ประจํามุมมาจากสุโขทัยนั่นเอง และต่อมาที่วัดราชบูรณะ (พ.ศ.1967) การสร้างเจดีย์ประจํามุมยังคงมีอยู่แต่เปลี่ยนรูปแบบของเจดีย์ไปเป็นเจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยมแทน

เมื่อพิจารณาแผนผังของวัดสองพี่น้อง ระบบการวางเจดีย์บวรารของวัดสองพี่น้อง ที่มีเจดีย์ประจํามุม – ประจําด้าน และเจดีย์แทรกรวม 13 องค์ โดยที่ด้านทิศตะวันออกเป็นส่วนท้ายวิหารที่ยื่นเข้ามาในระเบียงคด จึงเป็นระบบที่ผนวกกันอยู่ระหว่างระบบแผนผังแกนหลักแบบอยุธยาตอนต้น และระบบของเจดีย์บวรารที่รับมาจากสุโขทัย ซึ่งเทียบเคียงได้กับเจดีย์หมายเลข 16 วัดมหาธาตุ สุโขทัย และวัดเจดีย์เจ็ดแถว นับว่าการผสมผสานแผนผังทั้งสองศิลปะเข้าไว้ด้วยกันเช่นนี้เป็นลักษณะเฉพาะของวัดสองพี่น้อง เพราะเป็นลักษณะที่พบได้ยาก ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการผสมผสานรูปแบบคือตำแหน่งที่ตั้งของเมืองสรรคบุรี ซึ่งเป็นรัฐกันชนระหว่างสองอาณาจักรใหญ่

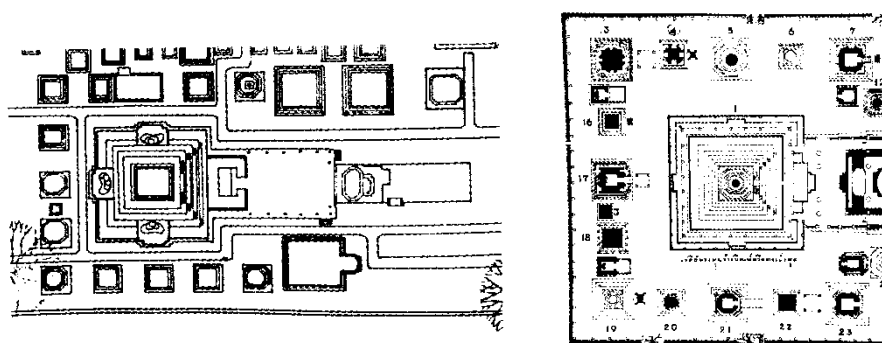
โดยรูปแบบของเจดีย์บวรารวัดสองพี่น้องพังทลายลงมาทั้งหมด เหลือเพียงส่วนฐานที่พอจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นเจดีย์ที่มีฐานแปดเหลี่ยม ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบมากที่สุด และจากวัตถุปูนปั้นที่ได้จากการขุดแต่งบริเวณเจดีย์บวรารเหล่านี้ พบว่ามีชิ้นส่วนของพระพุทธรูปลีลาและปูนปั้นเสากรอบซุ้มพระนาถซึ่งพบในเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุในผังแปดเหลี่ยม จึงสันนิษฐานว่าเจดีย์บวรารของวัดสองพี่น้องน่าจะเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยมแบบเดียวกับที่พบที่วัดมหาธาตุ สรรคบุรี เจดีย์วัดไก่เตี้ย สุพรรณบุรี และเจดีย์วัดพรหมมาستر ลพบุรี เป็นต้น

แผนผังที่ 4 (ซ้าย) แผนผังวัดมหาธาตุ สุโขทัย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551: 102)

แผนผังที่ 5 (ขวา) แผนผังเจดีย์หมายเลข 17 วัดมหาธาตุ สุโขทัย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551: 103)

แผนผังที่ 6 (ซ้าย) แผนผังเจดีย์หมายเลข 16 วัดมหาธาตุ สุโขทัย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551: 104)

แผนผังที่ 7 (ขวา) แผนผังวัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชนาลัย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551: 105)

ระเบียงคด

ระเบียงคดวัดสองพี่น้องมีลักษณะพิเศษที่ต้องกล่าวถึง (ภาพที่ 3) เพราะสร้างต่างไปจากระเบียงคดในสมัยอยุธยาที่พบทั่วไป สภาพภายหลังจากการขุดแต่งพบว่าระเบียงคดพังทลายลงเกือบทั้งหมด อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้าง 32 เมตร ยาว 32 เมตร ทางเดินภายในระเบียงคดกว้าง 2 เมตร พื้นปูด้วยอิฐ ผังด้านหนึ่งตั้งอยู่บนฐานไพทีของปราสาทประธาน มีแท่นฐานยื่นออกมาเป็นแนวยาวเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป แท่นฐานนี้อยู่ในระดับเดียวกับฐานไพทีของปราสาทประธาน ใช้อิฐเป็นวัสดุในการก่อสร้าง ซึ่งเป็นวัสดุหลักที่นิยมกันในสมัยอยุธยา ส่วนหลังคาคลุมคงเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้อง เพราะจากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนกระเบื้องกาบกล้วยสำหรับมุงหลังคากระจายตัวอยู่อย่างหนาแน่นตลอดแนวระเบียงคด

ลักษณะพิเศษของระเบียงคดวัดสองพี่น้อง คือ เป็นระเบียงคดที่เปิดออกจากฐานปราสาทประธาน โดยมีผนังด้านในที่ใกล้กับเจดีย์ประธานปิดทึบ ผังด้านนอกโปร่ง และประดิษฐานพระพุทธรูปหันพระพักตร์ออกด้านนอก

จากการศึกษาระเบียงคดในศิลปะไทย พบการสร้างระเบียงคดแล้วในศิลปะสุโขทัย ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 (สันติ เล็กสุขุม, 2553: 202) ลักษณะเป็นระเบียงคดที่เปิดออกจากฐานเจดีย์ประธาน ผังด้านในที่ใกล้กับเจดีย์ประธานจะปิดทึบ ส่วนผนังด้านนอกเปิดออกและมีเสารับน้ำหนักหลังคา ประดิษฐานพระพุทธรูปหันพระพักตร์ออกจากเจดีย์ประธาน และมีส่วนท้ายวิหารหลวงชิดกับแนวระเบียงคดทางทิศตะวันออก วัสดุที่ใช้คือศิลาแลง ระเบียงคดในสมัยสุโขทัยคงใช้ประโยชน์ในการเวียนประทักษิณ ระเบียงคดแบบนี้พบได้ทั่วไปในเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย (ภาพที่ 5-6) และกำแพงเพชร

ระเบียงคดในศิลปะอยุธยา มีลักษณะเป็นระเบียงคดแบบเปิดเข้าหาเจดีย์ประธาน กล่าวคือ ผนังด้านนอกปิดทึบ ผังด้านในมีแนวเสารองรับเครื่องหลังคา ประดิษฐานพระพุทธรูปให้หันหน้าเข้าหาเจดีย์ประธาน แต่บางวัดอาจประดิษฐานพระพุทธรูปทั้งสองฝั่งก็ได้ ตำแหน่งของระเบียงคดโดยส่วนมากจะตั้งอยู่ห่างจากเจดีย์ประธานพอสมควร ไม่ตั้งประชิดเจดีย์อย่างระเบียงคดของสุโขทัย

จากการเปรียบเทียบรูปแบบระเบียงคดในศิลปะอยุธยาและสุโขทัย เห็นได้ว่าระเบียงคดวัดสองพี่น้องมีความใกล้เคียงกับรูปแบบระเบียงคดในศิลปะสุโขทัยมาก ทั้งการวางตำแหน่งระเบียงคดติดชิดกับฐานไพทีของกลุ่มเจดีย์ประธาน การทำผนังระเบียงคดให้ทับด้านใน ผนังด้านนอกโปร่ง การประดิษฐานพระพุทธรูปให้หันพระพักตร์ออกด้านนอก ต่างจากระเบียงคดที่สร้างในสมัยอยุธยาที่มักทำผนังด้านนอกให้ทับ และทำผนังโปร่งด้านใน และประดิษฐานพระพุทธรูปให้หันพระพักตร์เข้าสู่เจดีย์ประธาน เมื่อพิจารณาร่วมกับเศียรพระพุทธรูปปูนปั้นที่พบอยู่ตามแนวระเบียงคด ซึ่งพุทธลักษณะเหมือนพระแบบสุโขทัยอย่างมาก (ภาพที่ 4) จึงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ทางเชิงช่างระหว่างเมืองสุโขทัยและเมืองสุพรรณบุรี

ภาพที่ 3 แนวระเบียงคดด้านทิศตะวันออก (ถ่ายจากส่วนท้ายวิหาร) วัดสองพี่น้อง ด้านในเป็นฐานประดิษฐานพระพุทธรูป ด้านนอกเป็นแนวผนังและเสาติดผนัง

ภาพที่ 4 เศียรพระพุทธรูป พบจากการขุดแต่งวัดสองพี่น้อง สุพรรณบุรี (กรมศิลปากร, 2554: 108)

ภาพที่ 5 ระเบียงคด วัดพระพายหลวง สุโขทัย

ภาพที่ 6 ระเบียงคด วัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชนาลัย

บทสรุป

วัดสองพี่น้อง เมืองสรรคบุรี มีแผนผังแบบอยุธยาตอนต้น โดยมีเจดีย์ทรงปรางค์เป็นประธานของวัด ล้อมรอบด้วยแนวระเบียงคด วิหารตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก และทำยวiharยื่นล้ำเข้ามาในระเบียงคด แต่ลักษณะของระเบียงคดที่ตั้งประชิดกับฐานเจดีย์ประธานและประดิษฐานพระพุทธรูปหันพระพักตร์ออกด้านนอกเป็นอิทธิพลที่รับมาจากศิลปะสุโขทัย รวมถึงระบบการวางเจดีย์ประจำมุม – ประจำด้าน และเจดีย์แทรกด้วยเช่นกัน นับว่าการผสมผสานแผนผังทั้งสองศิลปะเข้าไว้ด้วยกันเช่นนี้เป็นลักษณะเฉพาะของวัดสองพี่น้อง ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการผสมผสานรูปแบบคือตำแหน่งที่ตั้งของเมืองสรรคบุรี ซึ่งเป็นรัฐกันชนระหว่างสองอาณาจักรใหญ่ ซึ่งครั้งหนึ่ง

เคยตกอยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัย และตกอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงศรีอยุธยาในระยะต่อมา รูปแบบทางเชิงช่างของเมืองสุพรรณบุรีจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. **จารึกสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2527.

_____. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 : จารึกกรุงสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2515.

_____. **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ พันจันทน์มาศ (เจิม) กับ พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด)**. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

_____. **รายงานการขุดแต่งทางโบราณคดีโบราณสถานวัดสองพี่น้อง ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ปีงบประมาณ 2554.กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1.**
พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2505.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี. “พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทน์มาศ (เจิม).” ใน **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 3**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2542.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ. พระนคร: คลังวิทยา, 2515.

ชนิสาน นาคน้อย. **ระเบียบคหวัดพระราม : ประเด็นการสร้างและการบูรณะ**. รายงานประกอบรายวิชาศิลปะอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2554.

โทโมฮิโตะ ทะกะตะ. **แบบอย่างของเจดีย์ในเมืองสุพรรณบุรีกับการสะท้อนความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

น. ณ ปากน้ำ[นามแฝง]. “สรรค์บุรินทร์แห่งความฝัน” **เมืองโบราณ** 1, 1 (กันยายน 2517) : 56.

ประยูร อุลุชาฎะ, **สมุดภาพประวัติศาสตร์ศิลปะสยามประเทศ : ศิลปะก่อนกรุงศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2541.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **ศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดี จารึกและศิลปกรรม**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

ศรีศักร วัลลิโภดม, “**แพรกศรีราชาหรือสุพรรณบุรี**” **เมืองโบราณ**, 1,1 (กันยายน 2517) : 41-47.

สันติ เล็กสุขุม. **งานช่าง คำช่างโบราณ**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2553.

_____. **ศิลปะอยุธยา : งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2544.

_____. **วิวัฒนาการของชั้นประดับลวดลายและลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์, 2522.